

**PHONG TRÀO TÂY SƠN
VÀ SỰ NGHIỆP THỐNG NHẤT ĐẤT NƯỚC,
BẢO VỆ TỔ QUỐC CUỐI THẾ KỈ XVIII**

(1 tiết)

I - MỤC TIÊU BÀI HỌC

1. Về kiến thức

Giúp HS hiểu :

– Thế kỉ XVI – XVIII, đất nước bị chia làm hai miền có chính quyền riêng biệt mà hầu như các tập đoàn phong kiến đang thống trị không còn khả năng thống nhất lại.

– Trước tình trạng khủng hoảng của chế độ phong kiến ở cả hai miền, nguy cơ chia cắt đất nước càng gia tăng. Phong trào Tây Sơn, trong quá trình đánh đổ các tập đoàn phong kiến đang thống trị, đã xoá bỏ tình trạng chia cắt, bước đầu thống nhất lại đất nước.

– Trong quá trình đấu tranh của mình, phong trào nông dân còn hoàn thành thắng lợi 2 cuộc kháng chiến (chống Xiêm và chống Thanh) bảo vệ nền độc lập dân tộc, góp thêm những chiến công huy hoàng vào sự nghiệp giữ nước anh hùng của dân tộc.

2. Về tư tưởng, tình cảm

– Giáo dục lòng yêu nước, đấu tranh cho sự nghiệp bảo vệ sự toàn vẹn của đất nước.

– Tự hào về tinh thần đấu tranh của người nông dân Việt Nam.

3. Về kĩ năng

– Tiếp tục bồi dưỡng kĩ năng sử dụng bản đồ lịch sử.

– Bồi dưỡng khả năng phân tích, nhận định sự kiện lịch sử.

II - NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

Thế kỉ XVIII, nguy cơ chia cắt đất nước thành hai quốc gia riêng biệt trở thành mối đe dọa lớn đối với cả dân tộc, nhất là khi chúa Nguyễn xưng vương, lập triều đình riêng và sau đó cả hai miền rơi vào tình trạng khủng hoảng nghiêm trọng. Giai cấp thống trị hầu như bất lực trong nhiệm vụ thống nhất lại đất nước.

Giữa lúc đó, phong trào nông dân bùng nổ rầm rộ trên phạm vi cả nước. Ở Đàng Trong, phong trào nông dân Tây Sơn bùng lên, nhanh chóng đánh đổ tập đoàn phong kiến Nguyễn, rồi tự đảm nhiệm sứ mệnh đấu tranh vì sự nghiệp thống nhất đất nước. Với việc đánh đổ chính quyền Nguyễn, Lê – Trịnh, phong trào Tây Sơn đã hoàn thành sứ mệnh của mình, tuy mới là bước đầu.

Cùng trong thời gian này, bằng hai lần chiến thắng quân xâm lược (Xiêm, Thanh), phong trào Tây Sơn không chỉ tô đẹp thêm truyền thống giữ nước của dân tộc mà còn góp phần củng cố ý thức dân tộc trong mỗi con người Việt Nam.

2. Về phương pháp

– GV trình bày sơ lược những gì đã được học ở bài trước và nhấn mạnh những điểm chủ yếu theo mục tiêu.

– Sử dụng bản đồ Việt Nam để cùng HS ghi nhận những vị trí quan trọng.

– Tận dụng các câu hỏi trong SGK.

III - THIẾT BỊ, TÀI LIỆU DẠY — HỌC

– Bản đồ Việt Nam có các địa danh cần thiết ; bản đồ các trận quyết chiến.

– Một số câu nói của Quang Trung, thơ ca của người đương thời nói về vua Quang Trung.

IV - GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài học

- Theo mở đầu của bài trong SGK.
- Nêu các vấn đề lớn đặt ra cho nước ta ở cuối thế kỉ XVIII và vào bài.

2. Tổ chức các hoạt động dạy và học

I - PHONG TRÀO TÂY SƠN VÀ SỰ NGHIỆP THỐNG NHẤT ĐẤT NƯỚC (CUỐI THẾ KỈ XVIII)

GV giới thiệu sơ lược về tình trạng khủng hoảng của chế độ phong kiến ở Đàng Ngoài giữa thế kỉ XVIII và phong trào nông dân.

Tiếp theo, GV giảng để HS nắm được tình hình Đàng Trong cuối thế kỉ XVIII và nguyên nhân, diễn biến của phong trào Tây Sơn trong việc lật đổ các chính quyền phong kiến của Chúa Nguyễn, Vua Lê, Chúa Trịnh, thống nhất đất nước.

Để HS nắm chắc nội dung này, GV nên sử dụng phương pháp tường thuật, miêu tả kết hợp đàm thoại. Ví dụ, để HS hiểu được sự nghiệp thống nhất đất nước của phong trào Tây Sơn, GV nêu câu hỏi và hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : Tại sao nói cuộc tiến quân này cũng có nghĩa là thực hiện sứ mệnh thống nhất đất nước ?

(Hai chính quyền Trịnh – Nguyễn là các thế lực phong kiến gây nên tình trạng chia cắt, cần tiêu diệt cả hai thế lực đó.

Ra Bắc, tức là xoá bỏ giới tuyến sông Gianh.

Vậy hoàn thành việc lật đổ chính quyền Lê – Trịnh tức là làm chủ cả nước, xoá bỏ tình trạng chia cắt đất nước).

Tuy nhiên cần chú ý : đây mới chỉ là bước đầu, tuy cơ bản.

II - CÁC CUỘC KHÁNG CHIẾN Ở CUỐI THẾ KỈ XVIII

Mục 1. Kháng chiến chống Xiêm (1785)

Khi giảng mục này, GV cần cho HS nắm được nguyên nhân xâm lược nước ta của quân Xiêm và lực lượng của chúng.

Trình bày tiếp về quân Tây Sơn do Nguyễn Huệ chỉ huy tiến vào Gia Định.

Có thể dùng lược đồ, tường thuật về trận Rạch Gầm – Xoài Mút, kết thúc bằng việc đọc câu trong sử cũ : "Người Xiêm sau trận thua năm Giáp Thìn (1785)⁽¹⁾ ngoài

---

(1) Tháng chạp (âm lịch) năm Giáp Thìn, tức tháng 1-1785.

miệng tuy nói khoác nhưng trong bụng thì sợ quân Tây Sơn như sợ cọp" (*Đại Nam thực lục*) để HS thấy được ý nghĩa to lớn của cuộc kháng chiến chống xâm lược Xiêm thắng lợi như thế nào.

Qua việc đặt câu hỏi trong SGK, GV giúp HS nhận thức được ý nghĩa của chiến thắng Rạch Gầm – Xoài Mút : đập tan mưu đồ xâm lược của quân Xiêm, nêu cao ý thức dân tộc của phong trào Tây Sơn.

Mục 2. Kháng chiến chống Thanh (1789)

Trên cơ sở SGK, GV hỏi HS : So với cuộc kháng chiến chống Xiêm, lần này nhân dân ta phải chống lại một thế lực xâm lược như thế nào ?

(Quân lực lớn, quen đánh nước ta ; có lực lượng của Lê Chiêu Thống theo, chỉ đường và làm nội ứng).

GV giảng về hoạt động của quân Thanh và Lê Chiêu Thống, nói rõ tại sao quân Tây Sơn phải tạm rút khỏi Thăng Long.

Tiếp theo, GV trình bày cuộc tiến quân của vua Quang Trung. Đọc bài hiểu dụ của Quang Trung và đặt câu hỏi về ý nghĩa của nó (vì dân tộc, quyết tiêu diệt quân xâm lược).

Cuối cùng, GV sử dụng lược đồ tường thuật tóm tắt diễn biến trận Ngọc Hồi – Đống Đa và kết thúc bằng bài thơ của Ngô Ngọc Du. Cho HS nắm chắc được ý nghĩa to lớn của chiến thắng chống xâm lược Thanh của phong trào Tây Sơn.

III - VƯƠNG TRIỀU TÂY SƠN

Giảng theo SGK ; nói rõ các chính sách chính của vua Quang Trung, qua đó nhấn mạnh ý tưởng của ông.

Nhấn mạnh hoạt động đối ngoại của Vương triều Quang Trung.

GV có thể nhấn mạnh ý nghĩa của phạm vi thống trị của Vương triều Quang Trung (những chính sách tiến bộ không tạo nên được ảnh hưởng lớn trên phạm vi cả nước...). Vua Quang Trung mất đột ngột đã không cho phép hoàn thành sự nghiệp thống nhất đất nước và đưa đất nước thoát ra khỏi cuộc khủng hoảng. Mục này khi giảng, GV nên sử dụng phương pháp miêu tả kết hợp với phân tích.

3. Sơ kết bài

– *Củng cố :*

+ Cuối thế kỉ XVIII, chế độ phong kiến Việt Nam bước vào giai đoạn khủng hoảng, đất nước đứng trước nguy cơ bị chia cắt lâu dài.

+ Phong trào Tây Sơn bùng lên đã đánh đổ các thế lực phong kiến, vừa đánh bại hai cuộc xâm lược lớn của nước ngoài, vừa bảo vệ vững chắc nền độc lập của Tổ quốc, góp phần thống nhất đất nước.

– Bài tập :

GV yêu cầu HS sử dụng lược đồ ở SGK để tường thuật chiến thắng Ngọc Hồi – Đống Đa. Dựa vào bài giảng và SGK để trả lời các câu hỏi cuối bài.

V - TÀI LIỆU THAM KHẢO

– Về trận Rạch Gầm – Xoài Mút :

Nguyễn Huệ quyết định chọn khúc sông Mĩ Tho từ Rạch Gầm đến Xoài Mút làm trận địa quyết chiến với giặc. Đoạn sông này dài khoảng 6 km, lòng sông rộng, ở giữa có cù lao Thới Sơn. Sau khi bố trí xong lực lượng, mờ sáng ngày 19-1-1785, Nguyễn Huệ dùng mưu nhử quân địch vào trận địa mai phục. Chủ quan và cậy mình có ưu thế về quân số, quân Xiêm huy động toàn bộ quân thủy đuổi theo quân Tây Sơn. Khi địch đã lọt vào đoạn sông mai phục, Nguyễn Huệ ra lệnh tấn công bất ngờ và mãnh liệt, đánh tan toàn bộ quân địch... Sau này, sử nhà Nguyễn viết : "Người Xiêm sau trận thua năm Giáp Thìn (1785) ngoài miệng tuy nói khoác nhưng trong bụng thì sợ quân Tây Sơn như sợ cọp".

(Theo : *Lịch sử Việt Nam*. Q.II.,H., 1980)

– Về cuộc kháng chiến chống Thanh :

Trận Ngọc Hồi : "Trước sức tấn công như vũ bão của quân Tây Sơn, các chiến lũy và toàn bộ trận địa phòng thủ phía nam đồn Ngọc Hồi bị phá huỷ tan tành... Quân địch không chống cự nổi, bỏ chạy tán loạn, trong lúc hốt hoảng, chúng giày xéo lên nhau mà chết, hoặc trốn chạy ra ngoài... "quân Tây Sơn thừa thế chém giết lung tung, thây nằm đầy đường, máu chảy thành suối".

Tàn quân Thanh theo đường tắt chạy về phía Vĩnh Quỳnh, bị quân phục kích của Tây Sơn dồn về phía đầm Mực, quân Tây Sơn nhân đó "lùa voi cho giày đạp, chết đến hàng vạn người".

(Theo : *Một số trận quyết chiến chiến lược...*,
NXB Quân đội nhân dân, H., 1976)

Trích đoạn thơ của Ngô Ngọc Du, một người đương thời chứng kiến thắng lợi của quân Quang Trung :

*Giặc dâu tàn bạo sang điên cuồng,
Quân vua một giận oai bốn phương...
... Ba quân đội ngũ chinh tể tiến,
Trăm họ chật đường vui tiếp nghênh.
Mây tạnh mù tan trời lại sáng
Đầy thành già trẻ mặt như hoa
Chung vai sát cánh cùng nhau nói :
Cố đô vẫn thuộc núi sông ta.*